

Een grimmige 'Rouw siert Electra'

Toneelgroep Amsterdam, 'Rouw siert Electra', tournee t/m 20 december door Nederland en België.

Toen in 1989 de nieuw gevormde toneelformatie Het Zuidelijk Toneel aantrad, was dat met de trilogie 'Rouw siert Electra' van de Amerikaanse toneelschrijver Eugene O'Neill in de vertaling van Ger Thijs. Regisseur was de uit Vlaanderen naar Brabant overstoken Ivo van Hove, van wie we natuurlijk toen nog niet wisten dat hij nog verder naar het Noorden zou oprukken en eens tegelijk directeur zou worden van 's lands eerste gezelschap, Toneelgroep Amsterdam, én van het Holland Festival.

Die voorstelling had de aangenaam badinerende toon die in die jaren zo kenmerkend was voor 'De Vlaamse Golf', een korte maar exuberante bloeitijd van het Vlaamse theater waar de Noorderlingen naar keken of dat nu het Belofde Land was. Zo werd generaal Ezra Mannon, die in het eerste deel, 'De Thuiskomst', door zijn vrouw Christine wordt vermoord, pontificaal opgebaard in een lijkstaf met alles erop en eraan, maar kwamen de burens, Peter en Hazel, op moderne rijwielen een toneel opgeden dat juist de historische sfeer van 1865 ademde. De lust en de begeerte, die het fundament vormen van het door O'Neill op de 'Oresteia' van Aeschylus gebaseerde drama, zinderde door de regie van Van Hove heen, maar ook door het fascinerende toneelbeeld van ontwerper Jan Versweyveld.

Het tweetal is elkaar al die jaren trouw gebleven, en afgelopen zaterdag zagen we een nieuwe 'Rouw siert Electra' van hen, nu bij Toneelgroep Amsterdam. Hans Kesting, die destijds zoon Orin (Orestes) speelde, was nu de neef met wie Christine overspel pleegt: Adam Brant, in het puriteinse Nieuw-Engeland waar O'Neill zijn personages laat optreden en al even verwerpt als personage als de Aegisthus van de Griekse tragedie. De uitstraling van deze nieuwe productie vormt een schrill contrast met de vorige.

Het toneelbeeld is van een neerdrukkend grijs. Het statige landhuis van de Mannons is een geestdodend klaslokaal geworden van tafels, stoelen, een lesbord en laptops, een beamer en ander modern communicatiemateriaal. Van Ezra Mannon (Pierre Bokma) zijn de mondhoeken onveranderlijk diep naar beneden getrokken, en na zijn dood keert zijn beeltenis voortdurend terug op videoscherm of als muurprojectie. Hij sterft naakt, ontluisterend uitgestrekt op een paar van die ongemakkelijke stoelen.

Ook Brant en Christine (Janni Goslinga) gaan op een ontluisterende manier uit de kleren in een wanhopige, woestijnzanddroge vrijpartij. Van Hove mocht de laatste jaren zijn toeschouwers wel eens trakteren op overdadig bloot gespartel van de jongere garde van het gezelschap, waarbij de vleselijke factor duidelijk marktwaarde had - nu is het bloot van een terneerdrukkende desolaatheid.

De kernfiguren van de handeling zijn Orin en Lavinia (Electra). De

broer begeert zijn moeder, en doodt Brant niet om de eer van zijn vader te verdedigen, maar omdat hij zijn rivaal is. De rol wordt gespeeld door een gast bij het gezelschap, Jochum ten Haaf die, na een tijd in het buitenland gespeeld te hebben, met een onmiskenbaar Angelsaksische zinsmelodie van Orin vooral het buitenstaander-zijn laat zien. O'Neill had hem al in die positie gebracht doordat Orin, juist door Brant te vermoorden zijn moeder definitief verliest. Zij is de volgende dode in de handeling. Van Hove versterkt Orins isolement doordat de zus hem commandeert alsof hij een hondje is en dan met een schaapachtig Pim Fortuyn-gebaar de gestrekte hand aan de denkbeeldige pet brengt. Tegelijkertijd suggereert Van Hove een incestueuze relatie tussen broer en zus. Dit oogt buitengewoon troebel en Van Hove laat ons raden: verhouden Orin en Lavinia zich tot elkaar als het gezelschap en zijn directeur?

Hoe het ook zij, de werkelijke hoofdpersoon is Lavinia, met een enorme intensiteit gespeeld door Halina Reijn. Zij is de enige van de Mannons die blijft leven en anders dan haar moeder en broer niet vlucht door zich het leven te benemen, maar kiest voor de straf: gekleed in de jurk die haar moeder droeg, sluit zij zich op in het huis en laat de oude bediende Seth (Hugo Koolschijn) de luiken dichtspijkeren. Plichtsbesef en zwarte ernst drukken met niemand ontziende grimmigheid haar rouw in een kakellach, een woedende grimas.